

«Kristen» - hva betyr det? Hvem er det?

Skiftelsen norsk kultursjønns historie, 20.4

PER LÖNNING

Biskop Per Lønning reflekterer over den skiftende bruken av ordet «kristen». I Norge snakkes det for sikkerhets skyld også om å være «personlig kristen» - et ukjent begrep i andre land. Han spør: Kanskje tjener det til å balsamere visse fordommer?

Overskriften er utfordrende misforståelig. Er det oppgave for en avgått biskop å sortere: Den får, den får ikke, slippe inn gjennom perleporten? Neppe mer enn for andre dødelige. Hensikten i det følgende er noe adskillig mer beskjedent: å vekke refleksjon rundt et for å si det mildt - nøkkelord i vår og vesterlandsk kultur, et ord som til daglig får stabbe på utrolig vaklende meningsfotter.

Da jeg startet min løpebane som hjelpeprest på solid Oslo postkant for diverse-og-førti år siden, ble jeg slått av en uvant ordbruk. Spurte noen noen: «Er du kristen?», var svaret i 9 av 10 tilfeller: «Ja - du tror da ikke at jeg er hedning!» Ble noen innbudt til en gudstjeneste eller et møte, var kom-

» Riktig er den språkbruk som hjelper til å oppdage og fastholde sak. Gal er den som fører til gjemmespill-lek »

mentaren heller: «Men je er da ikke reil!» På en militærøving anno dengang ble feltpresten spurt: «Tror de vi er hedninger siden de sender oss prester på nakken?» Et spørsmål til å tygge på!

Aimen språkbruk har skiftet siden da. Jeg har hørt barn langt ned i skolealderen erklære: «Jeg er ikke kristen, jeg.» Det kan innebære et nei til det man - med rette, eller like gjerne med urette - oppfatter som kristne trofrosforstillinger. Men like ofte er visst poenget å si at man ikke har sosial kontakt til miljøer som går for «kristelige». Hos voksne heter det helst: «Jeg er (subs.: er ikke) personlig kristen.»

Riktig er en språkbruk som hjelper til å oppdage og fastholde sak. Gal er en som stammer fra - eller fører til - gjemmespill-lek med en selv og med andre.

Hva ligger til grunn for ordet «kristen»? Klart nok: Jeg forstår min identitet som et positivt forhold til Kristus. «Kristus» er ikke egenavn, men fellesnavn, en gresk oversettelse av det hebraiske «Messias». Betydning: den salvede. Konkret: den forventede konge, fullenderen som til sist skal gjøre Guds verden til det den var ment å være.

Sirkuset noen uker tilbake: en forventet ny «Messias» fra Fredrikstad - avdekket en utrolig ikke bare religiøs, men almenkulturell ignorans i Media-Norge: «Messias» uten ringeste referanse, slynget ut i løse trykksverta!

Av ordets opprinnelse er det klart at apostlenes formulering «Jesus Kristus» ikke er fornavn + etternavn av type «Ole Hansen», men et utsagn: Jesus er Kristus, d.e. han som skal komme, historiens høydepunkt. «Christiani» kaltes de som stilte seg bak denne programformuleringen. Ordet er aldri lagt Jesus i munnen. Dets opprinnelse er notert av Lukas i Apostelgjerningen: «Det var i Antiokia disiplene for første gang ble kalt kristne» (Apg 11:26).

Ellers forekommer det bare to ganger i hele NT. Samme Lukas lar kong Agrippa kommentere en tale av Paulus: «Det er like før du overtaler meg til å bli en kristen» (Apg 26:28). Indirekte sier dette at ordet allerede må ha vært velkjent. Merkelig da at det ikke påtreffes i de talrike Paulusbrevene, ei heller i Johannesskriftene, bare én gang i 1. Peters brev (4:16).

Det står m.a.o. ikke skrevet i Bibelen at Gud er spesielt opptatt av «kristne». Men der står adskillig om Kristus.

Av dette ligger det nær å slutte at ordet i første generasjon ble mer brukt om kristne enn av kristne. Vi synes å merke at det fra starten hadde etende biklang. I så fall er det ikke eneste gang en religiøs bevegelse er blitt «døpt» av motstandere, for i neste omgang selv å nappe til seg navnet i munter takknemlighet: lutheranere, pietister, metodister, haugianere...

Knappen «personlig kristen» er derimot festet til jakkeslaget av bærerne selv. Kan hende uttrykker det en viss hensynsfullhet. Man vil ikke i rene ord frakjenne dem med mindre merkbar trosløst enn en selv, kristen-navnet. Men har samtidig behov for å tilkjenne et engasjement som er noe mer enn allemannsaksept.

«Bekjennende kristen» hadde en tid samme oppgaven, men har i senere år glidd i bakgrunnen. I begge tilfellene dreier det seg om særnorske ord.

I den store verden vet jeg bare å sammenligne med «born-again Christians» i USA, en benevnelse som vant internasjonal ry ved Jimmy Carters valg til president i 1976. Det fokuserer direkte det Amerikas filosof-psykolog William James i «Varieties of Religious Experience» (1902) - med adresse

GUDSTJENESTEN: Kristen er å være åpen for Guds gavmildhet - ved Kristus, i gudstjenestens fellesskap over den vide jord gjennom alle tider, skriver vår kroniker. Foto: OLAV OLSEN

ikke minst til den store amerikanske vekkelsestradisjonen - kalte «Twice-born Religiosity».

Legmannskristendommen på begge sider av hundreårsskiftet utviklet et språk som aksentuerte motsetningen mellom «levende tro» og «død vane». «Frelst» og «ufrelst» var rett-på-sak-ord i flittig bruk, og de høres fremdeles.

» Vi synes å merke at ordet fra starten hadde en ertende biklang »

Å stille mennesker ansikt til ansikt med det store enten-eller, det ansvaret kan kirken aldri unndra seg. Faren er imidlertid at en dynamisk utfordring størkner til utvortes sortering: noen stemples salig innenfor, andre like håndfast utenfor. Og det som setter grensen, kan lett bli menneskers vedtekter mer enn Guds.

Kampen mot «vanekristendommen» fikk brodd mot såkalt «kultur-

kristendom». Grundtvigianismens og folkehøyskolens syntese av «norskdom og kristendom!», den «saltlaue skulemeisterkristendomen» hos deler av lærer- og klokkerstanden, rutinen hos «embetsprester» som sto for folkekirkelige idealer og ville føre menighetene «søgnevis til Paradis». Det siste er Ibsens uttrykk i «Brand», men overse for all del ikke den forunderlige «ned-med-skikk-og-bruk!»-alliansen mellom pietisme og kultur-radikalisme i det etter-kierkegaardske Norge!

Kritikken mot religiøs «formveisen» rettet seg mot «uomvendtes» engasjement i kristelig «skikk og bruk»: å gå til skrifte og nattverd i kirken, å holde husandakt hjemme. «Vær i Sannhed!» Dette er i dag historie. Men hva med de problemstillinger som fokuseres - resp. avblendes - ved moteordet «personlig kristen» og det i høyest så vekslende miljøer?

Hendig som verktøy, enten man nå ønsker å bekrefte eller å benekte et engasjement. En ikke ueffen anelse av at kristendom må være noe mer enn «la det skure»-medlemskap. Godt og vel. Men samtidig tjener det muligens

til å balsamere bestemte fordommer?

I to motsatte kontekster er dette åpenlyst:

1) «Jeg er nok ingen personlig kristen» - ofte en håndfast barriere for mennesker med et redelig ønske om å finne fotfeste i kristen tro! Ingenting kan virke mer stengende enn illusjonen: «ordentlig kristne» er de som kan nyte den store problemløsheten. Subsidiært: som kan identifisere seg 100 % med et bestemt sosialt miljø, være det seg bedehus eller menighetssal.

2) «Visst er jeg ingen regelmessig kirkegjenger, men personlig kristen - det er jeg så menn!» Dette er nærmest blitt et munnhell - et vaskeekte uttrykk for tidens livssyns-privatisering. Kristendom handler om fellesskap i tilbedelse og tjeneste, ikke om vegetative privatmeninger! Ingenting truer troens fremtid i verden som dagens «personlig kristne» brudd med 2000-årig gudstjeneste-engasjement!

I den utstrekning det er bruk for å fremheve bevisst kristenengasjement, ville muligens «aktive kristne»

» Kristendom handler om fellesskap i tilbedelse og tjeneste, ikke om privatmeninger »

gi minst av misassosiasjoner. I den katolske verden tales det om «praktiserende katolikker», det går i samme retning. Underforstått: Kirken ser det ikke som sin oppgave å rekke det store evighetsskille på Vårherres vegne, men å sikre noenlunde ryddig ettertanke og samspill mellom mennesker her på jorden. Da må i alle tilfeller to viktige sannheter understrekes.

«Ikke at jeg allerede har grepet det, men jeg jager etter det,» sier apostelen (Fil 3:12). Til mennesker som kan si det samme, må kirken forholde seg til det ytterste inkluderende. De fiks ferdige, som dekreterer egne tolkninger og tydingen uansett Skriftens ord og tidenes fellesvidnesbyrd, skylder den derimot motspørsmål, og de «personlige» som preker kristendomsprivatisering på markeds-krefenes premisser, klargjørende motsigelse.

Kristen er den som - uansett personlig åndelig utviklingsrinn - aksepterer at den store, livsforklarende sannhet er knyttet til Jesus som Kristus, og som prøver å forholde seg i samsvar med det. Det ligger ingen motsigelse i samtidig å se og å si det fra en annen side: Kristen er den som stiller seg åpen for Guds gavmildhet ved Jesus Kristus, slik den blir motatt og delt i det kristne gudstjenestefellesskap over den vide jord og gjennom alle århundrer.